

การศึกษาเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี ในบ้านบ่อโพธิ์  
ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

The Study of Narrative Related to The Millennial Salt Mine  
in Ban Bo Pho, Bo Pho Subdistrict, Nakhon Thai District,  
Phitsanulok Province

วันเฉลิม สุริยะวงศ์<sup>1</sup>, สุกัญญาโสภี ไจกลำ<sup>2</sup>

Wanchalerm Suriyawong<sup>1</sup>, Sukanyasophi Jaiklam<sup>2</sup>

Received: 7 มีนาคม 2563 Revised: 1 เมษายน 2563 Accepted: 3 เมษายน 2563

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องเล่านี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิต 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยา ผลวิจัยพบว่า มีเรื่องเล่าที่สะท้อนวิถีชีวิตทั้งหมด จำนวน 11 เรื่อง แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ในด้านการทำมาหากิน การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบ่อเกลือของชาวบ้าน และพบเรื่องเล่าที่สะท้อนให้เห็นถึงประเพณี ข้อห้ามและความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้าน จำนวน 15 เรื่อง ส่วนบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่านั้น พบบทบาทเกี่ยวกับการควบคุมและบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการสอนมากที่สุด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรื่องเล่านี้ทำหน้าที่พิทักษ์และป้องกันมิให้เกิดการทำลายหรือใช้น้ำจากบ่อเกลือมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น อีกทั้งยังช่วยสอนให้คนในหมู่บ้านรู้จักเคารพนับถือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รู้จักละความโลภของตนและอยู่กับผู้อื่นได้อย่างสงบสุขด้วย

คำสำคัญ: เรื่องเล่า, บ่อเกลือพันปี, คติชนวิทยา

<sup>1</sup> สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Program in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand;  
e-mail : wanchloem05@hotmail.com

<sup>2</sup> สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; Program in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University, Thailand.

## ABSTRACT

The objectives of this study are 1) to study the reflection of the way of life; and 2) to study the roles and responsibilities of the narratives as Functionalism in Folklore. The research findings show that there are 11 stories that reflect lifestyle. Livelihood Living together with the salt mines of the villagers and found 15 stories that reflect traditional prohibition and beliefs in sacred objects in the village. As for the roles and functions of the story, we found that most of the roles were related to control and teaching roles which shows that this story serves as protection and prevention from the destruction or use of excessive salt water. It also helped to teach people to respect nature and holy thing, not to be greedy and to stay with others peacefully. In addition, there are stories that show roles and responsibilities regarding reasoning.

**KEYWORDS:** Narrative, Millennial salt mine, Folklore

### ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมืองพิษณุโลกเป็นเมืองทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เมืองพิษณุโลกเดิมชื่อ เมืองสรหลวงสองแคว ในขณะนั้นราชวงศ์ที่มีอำนาจครอบคลุมดินแดนแถบนี้คือ ราชวงศ์ศรีนาวนำถม (สินชัย กระบวนแสง, 2535, รวมเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก : 7) และมีเมืองบางยางหรืออำเภอนครไทย เป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ ซึ่งในปัจจุบันตั้งอยู่ที่อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

ในสมัยนั้นพ่อขุนบางกลางท่าว (ท่าว) ผู้ปกครองเมืองบางยาง (นครไทย) ได้รวมพลตั้งทัพที่มั่นและได้ตั้งเมืองบางยางเป็นเมืองหน้าด่าน มีเขตติดต่อกับเมืองรัต (อุตรดิตถ์) ร่วมกับพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรัต ในการยกทัพไปตีเมืองศรีสัชชนาลัยและเมืองสุโขทัยจนได้ชัยชนะจากขอม พ่อขุนผาเมืองจึงยกเมืองสุโขทัย ให้พ่อขุนบางกลางท่าว ตั้งราชวงศ์พระร่วงครองเมืองสุโขทัยและได้เฉลิมพระนามเป็น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ขึ้นปกครองเมืองสุโขทัยในปี 1762 (เล่าเรื่องเมืองสุโขทัย, 2546)

หนึ่งในสถานที่สำคัญของเมืองบางยางในอดีต คือ ชุมชนบ้านบ่อเกลือพันปี ตั้งอยู่บ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย เป็นหมู่บ้านที่เก่าแก่ มีมาตั้งแต่สมัยก่อนสุโขทัย และยังเชื่อว่าบ่อเกลือพันปีมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลแต่ได้ค้นพบในสมัยพ่อขุนบางกลางท่าว เมื่อพระองค์

ได้มาตั้งทัพที่ผาประตู่เมือง และได้สั่งให้ทหารมาลาดตระเวนทางบ้านบ่อโพธิ์จึงพบบ่อเกลือ ตามเรื่องเล่าของผู้ใหญ่บ้าน (ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ, สัมภาษณ์, 2561) ได้เล่าว่า ทหารของพ่อขุนบางกลางท่าวสังเกตเห็นบ่อน้ำนี้เหตุใดจึงมีน้ำใส ๆ จึงตะขิม ปรากฏน้ำในบ่อได้มีรสเค็มจึงตักน้ำในบ่อไปถวายให้พ่อขุนบางกลางท่าว เมื่อท่านได้ชิมเห็นว่ามีรสเค็มจึงสั่งให้ทหารนำน้ำมาเคี่ยวในกระทะพอเคี่ยวน้ำเกลือได้ตกผลึกเป็นเม็ดเกลือ จึงให้ทหารนำมาเป็นเสบียง เพื่อส่งให้กับกรุงสุโขทัยในศึกต่าง ๆ จนได้ชัยชนะและยกทัพกลับกรุงสุโขทัย ได้มีทหารบางส่วนที่ขอตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณบ่อเกลือใน

ปัจจุบันชาวบ้านบ่อโพธิ์เชื่อว่าบ่อเกลือในหมู่บ้านเป็นบ่อเกลือศักดิ์สิทธิ์ที่มีเจ้าปู่คอยปกปักรักษาบ่อเกลือและคอยดูแลคนในหมู่บ้าน ความเชื่อเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อและความศรัทธา เคารพธรรมชาติ ในการที่จะดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกับบ่อเกลือพันปี ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อเกลือพันปีของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ พร้อมทั้งบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าที่มีต่อสังคมตามทฤษฎีทางคติชนวิทยา จากเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อเกลือพันปีของชาวบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เพื่อทราบถึงภาพสะท้อนวิถีชีวิต ความเชื่อและบทบาทหน้าที่ที่ทำให้เรื่องเล่าดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อในเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อเกลือพันปีของชาวบ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยา

### วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบ่อเกลือพันปี ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
2. รวบรวมข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษาค้นคว้าจากแหล่งเอกสารต่าง ๆ ได้แก่

2.1 หอสมุดมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

2.2 หอสมุดมหาวิทยาลัยนเรศวร

2.3 สำนักงานศูนย์ประวัติศาสตร์พระราชวังจันทน์ จังหวัดพิษณุโลก

2.4 ที่ว่าการอำเภอนครไทย

2.5 องค์การบริหารส่วนตำบลบ่อโพธิ์

3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องเล่าในหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

3.1 สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้ทำพิธีกรรมและชาวบ้านที่อยู่ในตำบลบ่อโพธิ์ ที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไป จำนวน 10 คน โดยไม่มีการใช้เพศเป็นตัวแปรในการเก็บข้อมูล

3.2 บันทึกภาพสถานที่เกี่ยวกับเรื่องเล่า

3.3 บันทึกเสียง โดยใช้เครื่องบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์

4. การจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยถอดความจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนตามประเด็นที่ศึกษาและรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล

5. นำเรื่องเล่ามาศึกษาภาพสะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อที่สอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่า นั้น ๆ และวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่า โดยใช้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ทางคติชนวิทยา

6. นำผลจากการวิจัยที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มาสรุป และอภิปรายผลได้นำเสนอผลการศึกษาโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์

### สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ผลการศึกษาวิถีชีวิตในเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี และบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ภาพสะท้อนวิถีชีวิตในเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี ในบ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก พบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่

1.1 วิถีชีวิตของบริเวณบ่อเกลือพันปี

1.2 ประเพณีและพิธีกรรม

1.3 การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

1.4 ความเชื่อของคนในชุมชน

1.1 วิถีชีวิตของบริเวณบ่อเกลือพันปี หมายถึง การดำเนินชีวิตของคนในชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะและค่านิยมของบุคคลนั้น หมายถึงรวมถึงความคิดที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือด้วย โดยเรื่องเล่าของชาวบ้านในชุมชนจะมีพื้นฐานความคิดเกี่ยวกับความเป็นมาและการค้นพบบ่อเกลือ ซึ่งพบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 3 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ อายุ 60 ปี ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก เสวียน ณ พัน และฉัตรชัย ศรีบุญ (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) ได้เล่าว่า “ว่ากันว่าสมัยก่อนคนจะตัวใหญ่ประมาณ 8 ศอก ตัวใหญ่เค้าจึงเรียกว่าคนแปดศอก ได้มีประเพณีของประเทศลาวเค้าได้เอาต้นโพธิ์มาทำบั้งไฟ บั้งไฟไต่ยิ่งมาดกล้าน้ำเพื่อยิงมาจากประเทศลาว โดยใช้ต้นโพธิ์มาเป็นบั้งไฟ ได้มาดกบริเวณลำนน้ำเพื่อยทั้งหมด 32 ลูก ลูกไหนพุ่งลงไปในดิน โคนต้นจะขึ้นฟ้าแต่ปลายต้นโพธิ์จะพุ่งลงไปในดิน ถ้าหากต้นไหนพุ่งไปในดินก็จะมีน้ำเกลือผุดขึ้นมา ดังที่เราเห็น บ่อทั้งหมด 32 บ่อจะมีสภาพคือจะมีเกลือผุดขึ้นมาเป็นเม็ด หรือเรียกว่าโป่ง บ่อของบ่อเกลือพันปี บ่อโพธิ์จะเป็นไม้ทั้งหมดและมีรูปบ่ออยู่ในที่ต่างๆไม่ว่าจะอยู่ในลำนน้ำ ริมลำนน้ำ” ซึ่งสะท้อนให้เห็นความคิดเกี่ยวกับการเกิดบ่อเกลือของคนในหมู่บ้าน และมีการค้นพบบ่อเกลือในสมัยของพ่อขุนบางกลางท่าว ขณะที่พระองค์ทรงครองเมืองบางยาง หรือนครไทยในปัจจุบันนี้ รวมความได้ว่า

สมัยพ่อขุนบางกลางท่าว(ท่าว)หรือพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้ยกทัพมาอยู่ผาประตู่เมือง ได้ตั้งเป็นเมืองหน้าด่าน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสนามเพาะ เพราะบริเวณนั้นเป็นบริเวณที่เห็นเข้าศึกได้ชัดเจน เพราะอยู่บนผาประตู่เมือง แล้ววันหนึ่งพ่อขุนบางกลางท่าวท่านได้ให้ทหารมาลาดตระเวนทางบ้านบ่อโพธิ์ แล้วได้พบบ่อเกลือ จำนวน 32 บ่อ ทหารได้สังเกตว่าบ่อน้ำนี้ทำไมจึงมีน้ำใสดุๆ ก็เลยตะเซิม ปรากฏว่าน้ำในบ่อมีรสเค็มจึงตัดกระบอกไม้ ตักน้ำในบ่อเกลือนำไปถวายให้พ่อขุนบางกลางท่าว พ่อขุนบางกลางท่าวเห็นว่าเค็มก็เลยทำสามเส้าขึ้นมา สามเส้าคือนำหินมาวางสามก้อนทำเป็นเตาแล้วนำกระทะมาเคี่ยวน้ำ พอเคี่ยวน้ำเกลือได้ตกผลึกเป็นเม็ดเกลือ ก็เลยให้ทหารต้อนนำมาเป็นเสบียง ส่งให้กรุงสุโขทัยที่รบกับพม่าแล้ว (ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ , เสวียน ณ พัน และฉัตรชัย ศรีบุญ, สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561)

จากเรื่องเล่าที่วิทยากร 3 คน ได้ให้สัมภาษณ์นั้น สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการต้มเกลือในสมัยก่อน โดยการทำเตาหรือเรียกว่าสามเส้าที่เป็นภูมิปัญญาของคนในสมัยก่อน สะท้อนให้เห็นความสำคัญของเกลือที่สามารถนำไปเป็นเสบียงสำหรับหุงหาอาหารให้แก่ทหารในขณะที่ทำสงครามต่างๆ และการทำที่อยู่อาศัยของคนในสมัยก่อน โดยใช้ไม้ไผ่ตัดไม้ไผ่นำมาเป็นเสาเรือนและใช้ไม้ไผ่ทำฟาก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในสมัยก่อน อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อว่า บ่อเกลือเป็นบ่อเกลือศักดิ์สิทธิ์ คอยปกป้องรักษาหมู่บ้านบ่อเกลือด้วย

1.2 ประเพณีและพิธีกรรม หมายถึง งานที่ชาวบ้านในหมู่บ้านต้องกระทำกันเป็นประจำทุกปี ตามวาระโอกาสที่สำคัญ คือ ประเพณีการล้างบ่อหรือเปิดบ่อเกลือเพื่อ กวดบ่อ (กวดบ่อ) หรือทำความสะอาดบ่อเกลือและเริ่มต้นฤดูกาลต้มเกลือของคนในชุมชน หลังจากที่แม่น้ำท่วมกลบบ่อเกลือไว้ในฤดูฝนหรือฤดูน้ำหลากตั้งแต่ช่วงเดือนมิถุนายนเป็นต้นมา ซึ่งพบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 2 คน คือ รุจี และคำทา และฉัตรภรณ์ ศรีบุญ (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) โดยสรุปเรื่องเล่าเกี่ยวกับประเพณีการเปิดบ่อเกลือได้ว่า ในส่วนของประเพณีชาวบ้านนับถือเจ้าปู่จะมีการล้างบ่อ ในการล้างบ่อจะมีอยู่เดือนหนึ่งที่บ่อปิดโดยธรรมชาติ เพราะในช่วงหน้าฝนฝนจะตกลงมาทำให้ความเค็มในบ่อเกลือเจือจาง เวลาต้มจึงไม่มีเม็ดเกลือ พอฝนหยุด ในช่วงประมาณเดือนมกราคมก็มีการทำพิธีล้างบ่อล้างจนสะอาด ช่วยกันหิ้วน้ำ สาวน้ำขึ้นมา (คือการใช้เชือกผูกติดกับถังน้ำหย่อนลงไปบ่อและดึงขึ้นมา) แล้วเอาน้ำสะอาดล้างจนสะอาด โดยลงไปบ่อลึกลงประมาณ 32 ตาไม้ไผ่ลงไปถึงก้นบ่อ จนน้ำเกลือออกเพราะน้ำเกลือจะไม่ผสมกับน้ำจืด พอน้ำเกลือขึ้นน้ำเกลือจะดันน้ำจืดขึ้นทำให้น้ำจืดล้นบ่อกลายเป็นน้ำเกลือดังเดิม

ประเพณีการเปิดบ่อเกลือจะเริ่มต้นขึ้นด้วยการทำพิธีบวงสรวงบ่อเกลือ ตามข้อมูลจากการบันทึกในหนังสือ การแปรรูปเกลือจากเกลือสินเธาว์ บ้านบ่อโพธิ์ (ม.ป.ป., หน้า 8 – 10) โดยเป็นการขอให้เจ้าปู่เปิดบ่อเกลือ เพื่อจะได้นำน้ำเกลือมาต้มทำเกลือนั่นเอง การต้มเกลือนี้กระทำกันได้เฉพาะช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยวจนถึงต้นฤดูฝน (เดือนธันวาคม – เมษายน) เนื่องจากเป็นช่วงที่ชาวบ้านว่างจากการเก็บเกี่ยวพืชไร่ และเป็นช่วงที่น้ำในลำน้ำเพียงลด ชาวบ้านสามารถดึงน้ำเกลือในบ่อซึ่งอยู่กลางลำน้ำได้ บ่อเกลือนี้อยู่ในลำน้ำเพียง ขณะเดียวกันก็พัดพาเอาดินโคลน กิ่งไม้ใบหญ้าลงไปบ่อเกลือด้วย เมื่อจะต้มเกลือก็จะทำพิธีเปิดบ่อเกลือพิธีกรรมมีหลายขั้นตอน (ดูเพิ่มเติมได้ที่หนังสือ การแปรรูปเกลือจากเกลือสินเธาว์ บ้านบ่อโพธิ์ , ม.ป.ป., หน้า 10)

ส่วนประเพณีที่ชาวบ้านต้องกระทำต่อมา คือ พิธีบุญปราสาทผึ้ง เป็นงานประเพณีประจำปีที่ชาวบ้านบ่อโพธิ์ถวายเจ้าหลวง ชันห้าว (ท้าวท้าว) แม่น้อย นางน้อย เพื่อเป็นการขอบคุณที่ให้น้ำเกลือ หลังจากที่มีการต้มเกลือใกล้เสร็จสิ้นฤดูกาล เพราะเมื่อย่างเข้าฤดูฝนน้ำในลำน้ำเพียงจะไหลเข้าสู่บ่อเกลืออีกครั้ง พบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 1 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) ซึ่งได้เล่าว่า “พิธีบุญปราสาทผึ้ง มีในเดือนเจ็ด ชาวบ้านจะนำขี้ผึ้งแท้มามาใส่ในขัน แล้วตั้งกระทะขึ้นมาแล้วเอาขันลงไปวางไว้ในน้ำเดือดๆ แล้วนำลูกมะละกอละเกว นำมาปลอก แล้วหาไม้ไผ่คั่นมาละกะกอมมาเสียบเอามาชุบขี้ผึ้งจึงกลายเป็นดอกผึ้งแล้วนำไปติดปราสาทผึ้ง” ซึ่งถือว่าพิธีนี้เป็น การขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ให้น้ำเกลือแก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพ มีรายได้ อีกทั้งยังเป็นการขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านด้วย

พิธีเลี้ยงเจ้าปู่ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นหลังจากที่หยุดทำเกลือแล้วตรงกับวันขึ้น 8 ค่ำเดือน 8 เมื่อน้ำในลำน้ำเพี้ยไหลลงในบ่อเกลือจะไม่สามารถนำเกลือมาต้มเป็นน้ำเกลือได้ชาวบ้านจึงว่างจากการทำงานและพร้อมใจกันจัดงานที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ประเพณีเลี้ยงหอ” โดย พบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 2 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ และคำเขียน พิมเสน (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) สรุปเรื่องเล่าได้ว่า ทุกเดือนแปดจะมีการเลี้ยงหอ การเลี้ยงหอหรือ การเลี้ยงพ่อปู่จะมีกะลอบ กะลอบคือ การนำไม้ไผ่มาเจาะรูเวลาตีก็จะทำให้เกิดเสียงดังไพเราะทำให้พ่อปู่มีความสุขสนานกัน และจากเรื่องเล่า จะมีการแสดงให้เกิดความสนุกสนาน โดยการนำไม้ไผ่มาเป็นเครื่องดนตรี เพื่อเป็นการขอบคุณพ่อปู่ที่คอยปกป้องรักษาลูกหลานในหมู่บ้านบ่อโพธิ์และแสดงความเคารพท่านด้วย



ภาพที่ 1 ศาลปู่หลวง



ภาพที่ 2 ศาลคันท้าว เจ้าหลวง พ่อเผ่า

ที่มา นายวันเฉลิม สุริยะวงศ์ วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2561

1.3 การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง เรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยคุ้มครองหมู่บ้านบ่อเกลือให้อยู่เย็นเป็นสุข บัดเป่าความชั่วร้าย ไม่ให้เกิดภัยพิบัติ ซึ่งพบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 2 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ, คำเขียน พิมเสน (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) ที่เล่าถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้าน สรุปได้ว่า ในบริเวณบ่อเกลือนั้นจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยดูแลหมู่บ้านและบ่อเกลือ โดยมีศาลนางเอี้ยนางน้อยจะคอยรักษาบ่อเกลือ เจ้าปู่จะดูแลหมู่บ้าน ส่วนหอใหญ่คือ คันท้าว หรือเจ้าหลวงจะอยู่หอบน และมีพ่อหม่น นายย่วง แม่ด้าม จะคอยบัดเป่าสิ่งชั่วร้ายปกป้องลูกหลานโดยการยิงธนู ซึ่งเรื่องเล่านี้แสดงให้เห็นถึงที่ตั้งของแต่ละศาล และสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ว่าศาลแต่ละศาลก็มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยดูแลตามแต่บริเวณ โดยศาลบริเวณข้างบ่อเกลือจะเป็นนางเอี้ยนางน้อยคอยดูแลบ่อเกลือ ส่วนเจ้าหลวงที่หอใหญ่หรือศาลใหญ่ข้างบน จะคอยปกป้องรักษาหมู่บ้านดูแลความสงบสุข บัดเป่าความชั่วร้าย โดยมีทหารหรือบริวารของท่านช่วยอีกแรงหนึ่งด้วย

เรื่องเล่านี้สะท้อนความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อปู่หรือพ่อหลวงที่คอยปกป้องรักษาชาวบ้านในหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านอยู่รอดปลอดภัยมาโดยตลอด ทำให้มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับข้อห้ามในการห้ามลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์บริเวณหอใหญ่ มีเช่นนั้นจะเกิดมีอันเป็นไป โดยพบเรื่องเล่าจากวิทยากรจำนวน 3 คน คือ คำเขียน พิมเสน, สมาน ปันตา และเสวียน ฌ พัน (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) สรุปเรื่องเล่าได้ว่า ถ้าเข้าไปบริเวณบ่อเกลือห้ามลบหลู่พูดจาหยาบค้าย เมื่อปีที่แล้ว (2559) เคยมีคนใน อ.บ.ต มาทำความสะดวกบริเวณหอใหญ่ได้พูดจาลบหลู่ ได้จับรูปปั้นเล่นวันต่อมาเสียชีวิตโดยไม่รู้สาเหตุแต่เห็นคนที่เป็นตัวบอกว่าได้พูดจาลบหลู่ขณะทำความสะดวกหมู่บ้านใกล้เคียงจะรู้ความศักดิ์สิทธิ์ของพ่อปู่เป็นอย่างดี หากใครมาลบหลู่ หรือมาลอบดูดีจะมีอันเป็นไป หรือแม้กระทั่งการลักขโมยของบริเวณหอใหญ่ ก็ถือเป็นข้อห้ามที่สำคัญ โดยพบเรื่องเล่านี้จากวิทยากร จำนวน 4 คน คือ คำเขียน พิมเสน, เฉลียง จันตัน, สุข กัญญา และรุจี แอะคำทา (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) โดยมีเรื่องเล่า สรุปได้ว่า ถ้าหากจะขึ้นไปบนที่หอต้องให้กวนจ้ำ (ผู้นำทางพิธีของชุมชน) พาไป เพราะเคยมีร่างทรงจังหวัดด้านซ้ายได้ขึ้นมาดูหอใหญ่ ได้ขโมยมา กับข้างเป็นไม้แกะสลักไปอยู่ใต้ไม้นานต้องนำมาคืน อยู่ไม่ได้ปวดหัวใจต้องขอขมา ชาวบ้านจึงไม่ยอมให้ใครขึ้นไปเข้ามารบกวนหอใหญ่

อีกทั้งยังมีข้อห้ามเกี่ยวกับการห้ามลบหลู่บริเวณบ่อเกลือ ทั้งการพูดจาไม่ดีทำทนายหรือคิดไม่ดีกับบ่อเกลือ หรือแม้กระทั่งถ่ายรูปโดยไม่ขออนุญาตก็ถือเป็นกรลบหลู่ ทำให้เกิดเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตโดยไม่ทราบสาเหตุ การถ่ายรูปไม่ติดนั้น พบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 2 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญและรุจี แอะคำทา (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) ที่เล่าไว้ว่า “บ่อเกลือพันปีมีความศักดิ์สิทธิ์คือห้ามลบหลู่โดยเด็ดขาด ในสมัยก่อนเวลาถ่ายภาพบ่อเกลือพันปีถ่ายรูปไม่ติดหรือติดแต่ไม่สามารถล้างรูปได้ไม่มีภาพ” และ “เมื่อก่อนมีพ่อค้าวัวค้าควายอยากเห็นเอากลับองถ่ายรูปไปถ่าย แต่ถ่ายที่ก็ไม่ติดเสียที่ ไม่ชอกอนถ่ายกลับไปไม่สบายไม่เชื่ออย่าลบหลู่เมื่อก่อนศักดิ์สิทธิ์มีความน่ากลัวมาก” และเล่าอีกว่า “เคยมีพ่อค้าไปปาดไปสอยปากบ่อในขณะที่จะกลับมีแม่ผึ้งผึ้งมารุมต่อยขนาดลงไปในน้ำก็ตามไปกัดค้ำน้ำก็ดำด้วย”

1.4 ความเชื่อของคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะมีความเชื่อเรื่องการเคารพบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เมื่อมีพิธีกรรมหรือการบวงสรวงเกิดขึ้น จะมีกฎข้อห้ามต่าง ๆ เช่น การห้ามไม่ให้สมาชิกในหมู่บ้านออกจากพื้นที่ และไม่ให้ผู้อื่นเข้ามาในหมู่บ้าน ดังที่มีเรื่องเล่าปรากฏจากวิทยากร จำนวน 5 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ, คำเขียน พิมเสน, รุจี แอะคำทา, เสวียน ฌ พัน และฉัตรชัย ศรีบุญ (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) โดยสรุปเรื่องเล่าได้ว่า หากมีประเพณีการเลี้ยงหอ ห้ามให้คนในออกคนนอกเข้า นอกเสียจากประเพณีนี้จะเสร็จถึงจะเข้าออก

ได้จะมีการนำใบไม้มาปิดบังทางเดินขึ้นเพื่อไม่ให้คนนอกเข้ามา คนในก็ห้ามออกเพราะชู้กันว่าจะมีเสื่อมากินหรืออาจมีอันเป็นไป คุณตาเล่าให้ฟังว่าในสมัยก่อนไม่มีทางเดิน ไม่มีถนนเหมือนในสมัยนี้ มีอยู่ครั้งหนึ่งมีคนด่านซ้ายขี่ช้างขึ้นมาโดยไม่ได้รับอนุญาตชาวบ้านห้ามก็ไม่ฟังเอาไม้ทับทางแล้วก็ไม่ยอม พอมาถึงหมู่บ้านบริเวณบ่อเกลือได้เห็นลมตำลมแดงเห็นพายุเข้าเห็นคลื่นยักษ์พันกะลามากะละ ชาวบ้านจะเรียก “พันกะลา” คนที่ขี่ช้างเห็นก็ว่ายน้ำจมนับมือหลุดออกเนื้อตัวถลอกว่ายดินเห็นเป็นภาพลวงตา พอรู้ตัวก็ไปขอขมาก็หาย ซึ่งการห้ามคนในออก คนนอกเข้าในระหว่างการทำพิธีนี้ ถือเป็นการสอนให้คนในหมู่บ้านมีความกตัญญูต่เวที่ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และสร้างความสามัคคีของคนในหมู่บ้านด้วย

ในเรื่องการเคารพบ่อเกลือ เพราะบ่อเกลือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดูแลรักษาอยู่ด้วยนั้น การแสดงความเคารพบ่อเกลือ นั้น เกิดด้วยการมีข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ห้ามใส่รองเท้าเข้าไปในบริเวณบ่อเกลือ ห้ามถุยน้ำลาย ห้ามใส่หมวก ห้ามทะเลาะกันบริเวณบ่อเกลือ และห้ามใช้เครื่องทุ่นแรงในการตักเกลือในบ่อ เป็นต้น โดยมีปรากฏจากเรื่องเล่าของวิทยากร จำนวน 4 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ, คำเขียน พิมเสน, ธัน ธรรมอุดมและเฉลียง จันตัน (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) ได้เล่าเกี่ยวกับข้อห้ามและบทลงโทษ สรุปได้ว่า ที่ [บ่อเกลือ] นี้มีกฎและข้อห้ามต่างๆ ถ้าเข้าไปดูต้องห้ามใส่หมวก ห้ามใส่รองเท้า ห้ามบ้วนหรือถุยน้ำลาย เป็นกฎของบ่อเกลือเป็นสิ่งต้องห้ามของที่นี่ เคยมีคนฝ่าฝืนใส่หมวกเข้าไปในบริเวณบ่อเกลือ ทำให้คนนั้นไม่สบายและมีเด็กในหมู่บ้านได้ไปเล่นบริเวณบ่อเกลือและได้ถุยน้ำลายบริเวณรอบบ่อ เด็กไม่สบายเวลาต่อมาต้องขอขมา โดยการถวายน้ำแป้งน้ำมัน

ส่วนการห้ามถุยน้ำลายลงในบ่อเกลือ นั้น พบเรื่องเล่าจากวิทยากรมากที่สุด จำนวน 9 คน โดยสามารถสรุปว่าจากเรื่องเล่าที่มีสำนวนต่างกัน มีแก่นเรื่องที่สำคัญแก่นเดียว คือ ผู้หญิงที่ถ่มน้ำลายลงไปบ่อเกลือจะทำให้เกิดมีอันเป็นเกิดเจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุหรือมีอันเป็นไป ซึ่งนอกจากจะเป็นการสอนให้ประพฤติปฏิบัติต่อบ่อเกลือด้วยความสำรวมแล้ว ยังทำให้น้ำในบ่อเกลือยังคงความสะอาด ไม่มีเชื้อโรคหรือสิ่งสกปรกที่อาจทำให้ชาวบ้านเจ็บป่วยหรือเป็นโรคติดต่อได้ ทำให้ชาวบ้านนำมาใช้บริโภคมาทำอาหาร ปิ้งอาหาร ค้าขายได้อย่างปลอดภัย



รูปที่ 3 บ่อเกลือพื้นปี

ที่มา นายวันเฉลิม สุริยะวงศ์ วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2561

การห้ามทะเลาะกันบริเวณบ่อเกลือ เป็นข้อห้ามอีกข้อที่สำคัญสำหรับคนในหมู่บ้านที่ทำอาชีพขายเกลือ คือ เมื่อจะมัตกน้ำเกลือ จะต้องต่อแถวให้เรียบร้อย ห้ามทะเลาะกัน ห้ามแข่งแถว ใครมาก่อนได้ก่อนใครมาทีหลังต้องต่อแถวรอ น้ำเกลือตามคิว หากทะเลาะกันก็จะทำให้น้ำเกลือแห้งหายไป โดยพบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 6 คน คือ ฉัตรภรณ์ ศรีบุญ, เฉลียง จันตัน, สุข กัญญา, คำพอง ชัยวันดี, เสวียน ณ พัน และฉัตรชัย ศรีบุญ (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) สรุปได้ว่า ปู่หลวงเคยเป็นทหารมาก่อนเพราะฉะนั้นใครที่จะมาเอาเกลือต้องมีระเบียบวินัย ห้ามแย่งกัน ใครมาทีหลังมาเอาก่อนไม่ได้ ต้องเอาตามคิวตามที่ตัวเองต่อแถวเท่านั้น ชาวบ้านที่นี่ยึดอาชีพทำเกลือเป็นหลักเวลาจะตักเกลือหาบเกลือนำมาตมต้องเข้าแถวให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ห้ามทะเลาะกัน ถ้าเกิดมีการทะเลาะแย่งน้ำเกลือจากบ่อเกลือหรือพูดจาไม่ดี พ่อปู่จะทำให้ น้ำเกลือแห้งหายไป ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถตักน้ำเกลือขึ้นมาได้ต้องรอเป็นวันๆ ถึงจะมีน้ำขึ้นมาเหมือนเดิมแต่ก็นำมาตมไม่ได้

สิ่งที่ทำให้ทราบว่าเป็นการลงโทษ คือ เรื่องเล่าของนายเฉลียง จันตัน ที่เล่าว่า “ตาที่เป็นร่างทรงถือไม้ไปทุบถังที่ใช้ตักน้ำเกลือแล้วพูดว่าลูกหลานทำไมต้องมาทะเลาะกัน แล้วทุกคนก็เงียบกันหมดสักพักน้ำเกลือขึ้นมาเต็มบ่อ” ซึ่งจากเรื่องเล่านี้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวบ้านในตำบลบ่อโพธิ์ ในการหาบน้ำเกลือ นอกจากไปต้มขายและยังนำไปบริโภคปรุงอาหารแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของชาวบ้าน ในขณะที่รอตักน้ำในบ่อเกลือจะต้องเข้าแถวให้เป็นระเบียบห้ามทะเลาะกัน มิฉะนั้นจะทำให้พ่อปู่โกรธและถูกลงโทษโดยการทำให้น้ำในบ่อเกลือเหือดแห้งไป

นอกจากที่ชาวบ้านจะต้องมีระเบียบในการต่อคิวตักน้ำเกลือแล้ว ชาวบ้านยังต้องหาน้ำเกลือกลับไปด้วยตนเอง โดยห้ามใช้เครื่องทุ่นแรงอีกด้วย ดังที่พบเรื่องเล่าจากวิทยากร จำนวน 2 คน คือ คำฟอง ชัยวันดี และเฉลียง จันตัน (สัมภาษณ์ 6 เมษายน 2561) ได้เล่าไว้ว่า “คนในหมู่บ้านเวลาจะตักน้ำในบ่อเกลือจะต้องใช้วิธีการหาบน้ำนั้นห้ามใช้เครื่องทุ่นแรงเครื่องสูบ เป็นข้อห้าม” ซึ่งเรื่องเล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในการที่จะตักน้ำในบ่อเกลือ เพื่อรักษาน้ำในบ่อเกลือไม่ให้หมดไป เพื่อให้คนรุ่นหลังมีอาชีพทำมาหากินและทำให้บ่อเกลือพันปียังคงดำรงอยู่สืบต่อไป

2. การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อเกลือพันปี โดยให้ทฤษฎีบทบาทหน้าที่คติชนของ Eycyclopaedia Britannica พบบทบาทหน้าที่ 3 บทบาท ดังนี้

2.1 บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมพฤติกรรมของคนในกลุ่มชนนั้น ๆ พบจากเรื่องเล่ามากที่สุด จำนวน 9 เรื่อง คือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับการห้ามคนในออกห้ามคนนอกเข้าในขณะทำพิธีเรื่องกฎข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือ เรื่องเล่าห้ามยุ่น้ำลายบริเวณบ่อเกลือ เรื่องเล่าห้ามใส่รองเท้า เรื่องเล่าห้ามทะเลาะกันในขณะตักน้ำเกลือ เรื่องเล่าห้ามใช้เครื่องทุ่นแรง เรื่องการห้ามลบลูในบริเวณบ่อเกลือ การห้ามพูดจาลบลูบริเวณหอยใหญ่ และการห้ามลักขโมยของในบริเวณหอยใหญ่ ซึ่งเป็นการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านให้รู้จักรักษาความสะอาดน้ำในบ่อเกลือ ไม่แตกความสามัคคีกัน ให้รู้จักกตัญญูต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาคนในหมู่บ้านไม่ให้เข้าไปลบลูบ่อเกลือ

2.2 บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการสอน พบเรื่องเล่าจำนวน 8 เรื่อง เรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในหมู่บ้านบ่อเกลือ เรื่องเล่าสงครามบริเวณบ่อเกลือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับสมบัติใต้บ่อเกลือพันปี เรื่องกฎข้อห้ามบ่อเกลือ เรื่องเล่าห้ามยุ่น้ำลายบริเวณบ่อเกลือ เรื่องเล่าห้ามใส่รองเท้า เรื่องเล่าห้ามทะเลาะกันในขณะตักน้ำเกลือ เรื่องเล่าห้ามใช้เครื่องทุ่นแรง ซึ่งเป็นการสอนให้รู้จักไม่โลภ ไม่นำสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน สอนให้รู้จักรักษาน้ำเกลือให้สะอาด และสอนให้รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอย่างประหยัด

2.3 บทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการพิสูจน์ให้เหตุผล พบเรื่องเล่าจำนวน 5 เรื่อง ที่มาของการเกิดบ่อเกลือพันปี การค้นพบบ่อเกลือ ประเพณีล้างบ่อ พิธีบุญปราสาทผึ้ง เรื่องเล่าพิธีเลี้ยงเจ้าปู่หรือพิธีเลี้ยงหอย ซึ่งพิสูจน์ให้เห็นถึงที่มาของการเกิดบ่อเกลือพันปี การค้นพบบ่อเกลือ และที่มาของพิธีกรรม

## การอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือพันปี ในบ้านบ่อโพธิ์ ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก ปรากฏภาพสะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อของคนในหมู่บ้าน ทั้งการ ดำเนินชีวิตที่มีบ่อเกลือเป็นแหล่งทำมาหากินและประกอบอาหาร การปฏิบัติต่อบ่อเกลือ อีกทั้ง ยังพบ ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนในหมู่บ้าน การประกอบประเพณีและพิธีกรรม ข้อห้าม ในการเข้าไปยังบ่อเกลือ และในเรื่องการลบหลู่สิ่งศักดิ์สิทธิ์และบ่อเกลือ ซึ่งถือเป็นความเชื่อที่ ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้านเสมอ สอดคล้องกับที่ วรรณศิริ เพชรเกริ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ ศึกษาความเชื่อในเรื่องนิทานพื้นบ้าน เขตภาคเหนือตอนล่าง โดยมีผลวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่อง กฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว และความกตัญญูรู้คุณ มากที่สุด รองลงมาคือ ความเชื่อเรื่อง ไสยศาสตร์ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องของวิเศษ ความเชื่อนิยมต่างๆ ความ เชื่อเรื่องเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาต ิภพ ตายแล้วเกิดใหม่ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ การดูฤกษ์ ยาม การทำนายฝัน การพยากรณ์ ความเชื่อเรื่องศาสนา

ส่วนบทบาทหน้าที่การควบคุมนั้น เรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อเกลือพันปี มีบทบาทในการ ควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านให้รู้จักรักษาบ่อเกลือ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารทั้งทางตรงที่ใช้ในการ ประกอบอาหารต่าง ๆ และในทางอ้อม คือการนำน้ำเกลือมาต้มขาย สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว สอดคล้องกับผลการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าในการควบคุมโบราณสถานของ ภาควิชา สุธาจารย์ (2541 : บทคัดย่อ) ที่ได้ศึกษาความเชื่อที่เกี่ยวกับโบราณสถานที่ยุบระแล้วของ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยผลวิจัยพบว่า เรื่องเล่าทำหน้าที่พิทักษ์โบราณสถาน ปกป้อง มิ ให้เกิดการทำลาย บุกรุกและแสวงหาผลประโยชน์ไปมากกว่าสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และยัง สอดคล้องกับผลการวิจัยของรัตนดา จันท์เทวาท์ ที่ศึกษาพลังของบทบาทหน้าที่ประเพณีการแข่ง เรือยาวในภาคอีสาน (2558) ผลการวิจัยพบว่า การแข่งขันเรือยาวยังคงทำหน้าที่ทั้ง 4 ประการ คือ หน้าที่การเป็นกระจกสะท้อนสังคม หน้าที่ด้านการให้การศึกษาแก่สมาชิกชุมชน หน้าที่ทำให้ เกิดการยอมรับแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคม และหน้าที่ด้านการให้ความบันเทิง โดยพบว่า ยังคงรักษาหน้าที่การให้ความบันเทิงเด่นชัดที่สุด แต่หน้าที่ด้านการให้การศึกษา มีบทบาทลดลง จากรูปแบบการจัดการแข่งขันเรือยาวที่เปลี่ยนแปลงจากอดีต

นอกจากจะมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านแล้ว เรื่องเล่าเกี่ยวกับบ่อ เกลือนั้น ยังมีบทบาทหน้าที่ในการสอนและการพิสูจน์เรื่องที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือด้วย โดยเรื่องเล่าจะ เป็นเครื่องมือในการสอนให้คนในสังคมรู้จักอยู่อย่างพอเพียง ไม่โลภมาก ดังเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้อง กับการไม่ทะเลาะกันเพื่อแย่งน้ำในบ่อเกลือ หรือข้อห้ามในการลักขโมยของในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็น

การสอนให้รู้จักไม่โลภไม่นำสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน อีกทั้งยังสอนให้อยู่รวมกันกับธรรมชาติ โดยสันติ ด้วยการกตัญญูรู้คุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษาให้ที่ท่ามาหากิน โดยมีประเพณีต่าง ๆ เกิดขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าเรื่องเล่าทั้งหมดที่ยังดำรงอยู่ในชุมชนนั้น เปรียบเสมือนสิ่งทีหล่อหลอมคนในชุมชนให้มีความรับผิดชอบต่อชุมชน ทั้งสิ่งแวดล้อมและมนุษย์ด้วยกัน มีความรักและสามัคคีกัน อีกทั้งยังเป็นการสอนให้รู้จักละกิเลสของจิต ทั้งความโลภ ความอิจฉาริษยา ฯลฯ ด้วย และยังสอนให้จิตรู้จักมีเมตตาต่อผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักกตัญญูทเวที่ต่อธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้มนุษย์อยู่รวมกันกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ได้อย่างสันติ

### ข้อเสนอแนะ

#### 1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการศึกษาเรื่องเล่าเกี่ยวกับความเชื่อของหมู่บ้านต่างๆ ในบริเวณที่พบบ่อเกลือ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อเปรียบเทียบความเชื่อและทำความเข้าใจวิถีชีวิตของชุมชนที่อยู่บริเวณบ่อเกลือในหมู่บ้านต่าง ๆ

1.2 ควรมีการเผยแพร่ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับบ่อเกลือให้เป็นที่รู้จักเพิ่มขึ้น

### กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่องค์การส่วนตำบลบ่อโพธิ์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบการร้านค้า รวมถึงชาวบ้านในตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลกที่คอยช่วยเหลือและให้ความร่วมมืออย่างดียิ่งสำหรับการเก็บข้อมูล ทำให้การวิจัยนี้สำเร็จไปด้วยดี

### เอกสารอ้างอิง

กลุ่มแปรรูปเกลือสินเธาว์จากบ่อเกลือพันปี, ม.ป.ป.. การแปรรูปเกลือจากเกลือสินเธาว์ บ้านบ่อโพธิ์ หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก : เอกสารอัดสำเนา.

พลาดิษฐ์ สิทธิชัยกิจ. (2546). เล่าเรื่องเมืองสุโขทัย. กรุงเทพฯ : บันทึกสยาม.

ภาคภูมิ สุขเจริญ. (2547). วิเคราะห์ความเชื่อที่เกี่ยวกับโบราณสถานที่บูรณะแล้ว ของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- รัชณี กาวี. (2558). นิทาน ตานาน ภูมินามและประวัติศาสตร์ : บทบาทหน้าที่ คุณค่าและ  
อัตลักษณ์ของชุมชน ท่าผาปู่ อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วิทยานิพนธ์  
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- รัตนา จันทร์เทาว์. (2558). พลวัตของบทบาทหน้าที่ประเพณีการแข่งขันเรือยาวในภาคอีสาน.  
ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วรรณสิริ เพชรเกี. (2539). วิเคราะห์ความเชื่อในนิทานพื้นบ้าน เขตภาคเหนือตอนล่าง.  
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ลินชัย กระบวนแสง. (2535). รวมเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองพิษณุโลก. เชียงใหม่ :  
ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- เสาวลักษณ์ อนันตศานต์.(2543). ทฤษฎีคติชนและวิถีการศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย  
รามคำแหง.
- คำเขียน พิมเสน. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์.  
6 เมษายน 2561.
- คำฟอง ชัยวันดี. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6  
เมษายน 2561.
- ฉัตรชัย ศรีบุญ และฉัตรภรณ์ ศรีบุญ. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย  
จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6 เมษายน 2561.
- เฉลียง จันตัน. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6  
เมษายน 2561.
- ธัน ธรรมอุดม. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6  
เมษายน 2561.
- รุจี แอะคำทา. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6  
เมษายน 2561.
- สุข กัญหา. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6  
เมษายน 2561.
- เสวียน ณ พัน. ชาวบ้านหมู่ที่ 1 ตำบลบ่อโพธิ์ อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. สัมภาษณ์. 6  
เมษายน 2561.